

EXPO:

ROMEINEN IN DE ZWINSTREEK,

RAMSKAPELLE ANNO 200

Handleiding voor leerkrachten

Raakvlak, IOED Brugge en Ommeland
Komvest 45, 8000 Brugge
+32(0)50445044 www.raakvlak.be

Sincfala, Museum van de Zwinstreek
Pannenstraat 140, 8300 Knokke-Heist
+32(0)50530730 www.sincfala.be

Voorwoord

Sincfala, Museum van de Zwinstreek en Raakvlak presenteren de expo “Romeinen in de Zwinstreek, Ramskapelle anno 200”. In het jaar 200 na Christus zijn de Romeinen heer en meester in de Zwinstreek. Archeologische opgravingen onder het traject van de A11 leveren hier het bewijs van. Zoutproductie vormt de motor van de economie. Onder invloed van de zee is het landschap continu in verandering. Daarom bouwen de Romeinen in Ramskapelle een terp: een woonplatform dat boven de vloedlijn ligt en bescherming biedt tegen het water. De archeologische opgraving van de terp leert ons hoe de Romeinen hier leven en werken.

Stap binnen in de Zwinstreek anno 200 en leer de bewoners kennen. Meer dan 100 archeologische objecten, reconstructietekeningen, een LEGO-model en een 360°-film dompelen je onder in de rijke Romeinse cultuur. Een brief van Livia, het Gallo-Romeinse meisje dat woonde op de terp, nodigt de leerlingen uit op ontdekking. Een ideale uitstap voor scholengroepen met een hart voor geschiedenis!

Concepten die aan bod komen zijn het veranderlijke polderlandschap, het ondernemerschap van de Menapiërs en hun familiaal leven, en de uitgebreide handelsnetwerken in de Romeinse periode.

De werkblaadjes zijn ontwikkeld voor scholengroepen uit de derde graad van het basisonderwijs met als doel het bezoek aan de expo te begeleiden. In deze handleiding vind je:

- praktische informatie over de tentoonstelling
- een algemeen verloop met suggesties voor een voor- en nabespreking in de klas
- de brief van Livia
- werkblaadjes om tijdens het bezoek te gebruiken (met correcte antwoorden)
- een overzicht van de eindtermen die aan bod komen in de expo.

Laat ons weten wat je vond van de expo, de werkblaadjes en de handleiding door een mail te sturen naar info@raakvlak.be. Stuur ons je foto's of tag Raakvlak en Sincfala, museum van de Zwinstreek in jullie berichten op sociale media.

Wij wensen jullie veel (leer)plezier bij jullie bezoek!

Sincfala, museum van de Zwinstreek & het Raakvlak team

1. Praktische informatie over het tentoonstellingsbezoek

Openingsuren

De tijdelijke expo: 'Romeinen in de zwinstreek. Ramskapelle anno 200' loopt van 15 juni tot en met 30 november 2019. Het museum is dagelijks open van 10u-12u en van 14u tot 17u30.

Reserveren

Het bezoek aan de expo moet gereserveerd worden. Dit kan via email naar sincfala@knokke-heist.be.

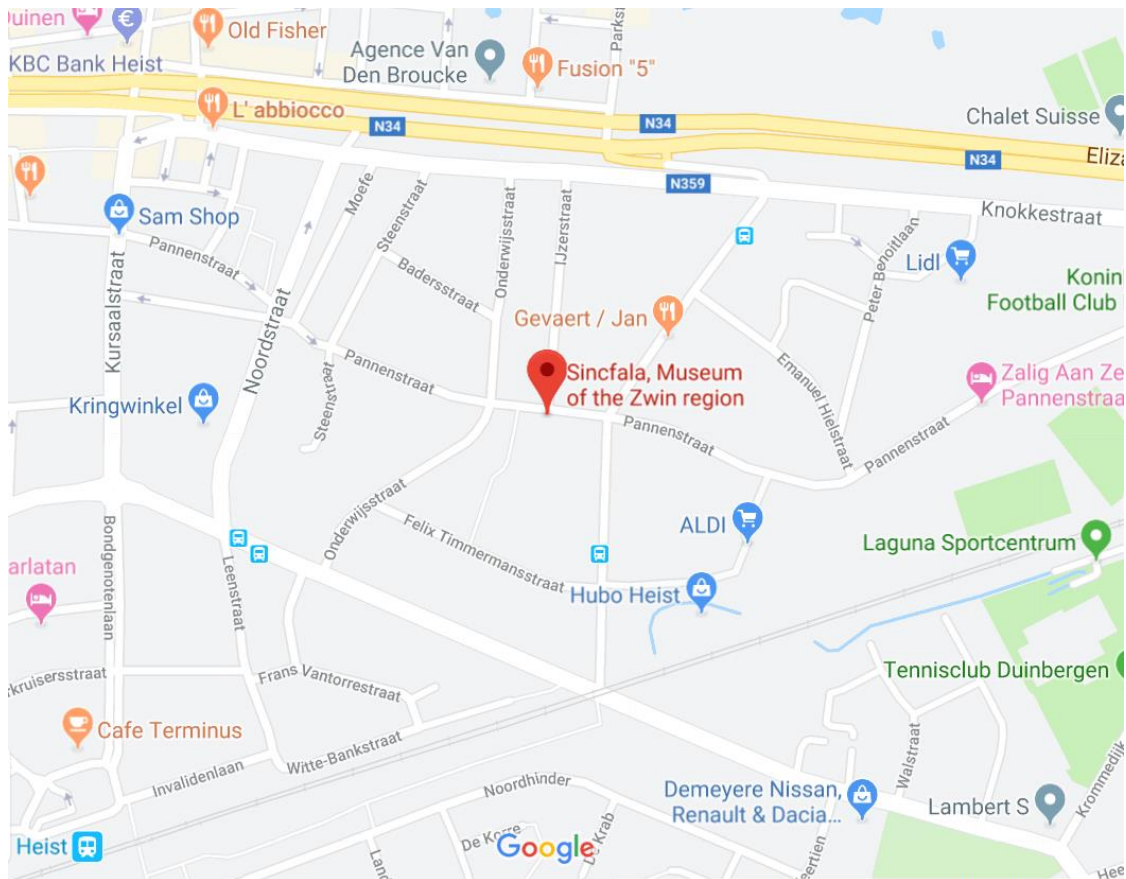
Prijs

De toegangsprijs voor scholen bedraagt 1 euro per leerling. Leerkrachten en begeleiders mogen gratis binnen. Voor scholen van Knokke-Heist is het bezoek ook gratis voor de leerlingen.

Adres

Sincfala, Museum van de Zwinstreek

Pannenstraat 140, 8300 Knokke-Heist

Openbaar vervoer

Er is geen parking aan het museum. In de straten rondom het museum zijn parkeerplaatsen beperkt. Kom dus zoveel mogelijk met het openbaar vervoer of de fiets naar het museum.

NMBS: station Heist

De Lijn: bus 3, halte Polderstraat

Kusttram De Lijn: halte Heist Heldenplein

Duur

Het bezoek aan de expo duurt ongeveer 1,5 lesuur. Wens je ook de rest van het museum te bezoeken? Reken dan nog 2 uren extra bij je bezoek.

Wat heb je nodig?

Zorg ervoor dat de leerlingen een klembord en iets om te schrijven/kleuren meebrengen naar het museum. De leerkracht heeft een chronometer of uurwerk (eventueel op de smartphone) nodig om de tijd in de gaten te houden en de groepen op tijd te laten doorschuiven naar de volgende opdracht.

Nog vragen?

Contacteer het museum op +32(0)50530730 of via sincfala@knokke-heist.be.

2. Algemeen verloop

Vorbereiding in de klas vóór het bezoek aan de expo

De leerkracht leest de brief van Livia voor aan de klas (zie punt 3). Bij deze brief voorziet de leerkracht een klein potje (zo neutraal mogelijk) met grof zeezout. De leerlingen moeten raden wat er in het potje zit. De leerlingen worden uitgenodigd om de expo te bezoeken en meer te leren over dit “witte goud” en de familie van Livia.

Om de leerlingen voor te bereiden op een museumbezoek kan je een stellingenspel spelen. Plaats een groen kaartje en een rood kaartje elk aan een andere kant van het lokaal. Lees enkele stellingen over musea. De leerlingen gaan bij de kleur staan van hun keuze, waarbij groen waar is en rood niet waar. Je kan peilen naar de ervaring van leerlingen met museumbezoeken door stelling te geven zoals ‘alle musea zijn saai’ (niet waar), ‘elk museum heeft schilderijen’ (niet waar), ‘iedereen mag een museum bezoeken’ (waar) ... Op deze manier kan je ook de ‘regels’ die gelden bij een museumbezoek overlopen door de kinderen zelf te laten nadenken over wat kan en niet kan. Geef stellingen zoals ‘in het museum mag ik alles aanraken’ (niet waar), ‘in het museum mag ik praten’ (waar), ‘in het museum mag ik tekenen op de muren’ (niet waar) ... Laat de leerlingen hun antwoorden ook verdedigen.

Tijdens het bezoek aan het museum zullen de leerlingen werkblaadjes invullen aan de hand van ‘hoekenwerk’ in kleinere groepjes. Verdeel de leerlingen vooraf in de klas al in groepjes van vier, dan verlies je minder tijd in het museum. Maximaal zijn er vijf groepen.

De eerste pagina van de werkblaadjes is een introductie. Deze kan je al invullen in de klas.

In het museum

Iedereen wordt van harte welkom gewenst aan de balie van het museum. De leerlingen kunnen hun jassen en tassen aan de kapstok naast de houten trap hangen. De leerlingen gaan de tijdelijke exporuimte in. De leerkracht legt uit dat er aan hoekenwerk zal worden gedaan. De leerkracht toont aan de leerlingen waar elke opdracht zal plaatsvinden. De locaties van de opdrachten zijn: de uitvergroting van het hangertje (1), de overzichtstekening van de polders met aanraakscherm* (2), de tekening over zoutzieden met aanraakscherm en objecten in vitrine* (3), de tekening van de woonterp en het LEGO-model (4), de vitrine met objecten en drie grote reconstructietekeningen* (5), de fotohoek (6), de 360°-film* (7) en de scherven in de vitrine met wereldkaart* (8) (zie grondplan in bijlage 2).

De werkblaadjes worden uitgedeeld. De leerlingen worden in (maximum) vijf vooraf verdeelde groepen ingedeeld en gaan naar één van de startplekken (hierboven aangeduid met een *). De leerlingen starten aan hun opdrachten. De leerkracht heeft tijdens dit hoekenwerk een coachende en ondersteunende rol en houdt goed de tijd in de gaten. Na ongeveer 10 minuten maant de leerkracht de groepjes aan om door te schuiven naar de volgende opdracht (indien de leerlingen dit zelf nog niet hadden gedaan). Hierbij kan de 360°-film als referentie worden genomen. Is de film afgelopen en de vraag opgelost, dan moet er doorgeschoven worden. Als alle groepjes alle opdrachten hebben afgewerkt, kan er nog een groepsfoto genomen worden in de fotohoek.

Nabespreking

Onderweg terug naar school (of later in de klas) kan je een variatie spelen op het memoryspel "Ik ga op reis en ik neem mee ...", namelijk "Ik ging naar Sincfala en ik zag ...". Laat de leerlingen om beurt iets opnoemen dat ze zagen of bijleerden tijdens het museumbezoek.

Wil je een souvenir van de expo? Laat de kinderen zelf creatief aan de slag gaan. Maak met de leerlingen hangertjes in gips, gelijkaardig aan het hangertje in de expo. Mix gipspoeder met water en giet het in lege flessendopjes of muffinvormen (afhankelijk van hoe groot je de hangertjes wil maken). Steek bovenaan in het mengsel een klein stokje of tandenstoker om een gaatje te creëren voor een touw later. Leg de dopjes boven een radiator of aan een venster waar ze goed kunnen drogen. Laat de kinderen ondertussen een eigen eenvoudig patroon met een speciale of persoonlijke betekenis schetsen op papier. Wanneer het mengsel bijna droog is, maar nog niet helemaal, haal je de tandenstoker eruit. Hiermee laat je de leerlingen hun patroon krassen in het mengsel. Eenmaal het hangertje helemaal gedroogd is, snij of knip je het dopje weg. De leerlingen kunnen het hangertje verder versieren met kleurstiften en potloden. Je kan een touwtje door het gaatje halen. Laat de leerlingen vertellen over wat hun hangertje voor hen betekent.

Om de kennis van de leerlingen te testen en het bezoek te synthetiseren, kan je het voorbereidende stellingspel recycleren. Plaats een groen kaartje en een rood kaartje elk aan een andere kant van het lokaal. Lees de stellingen voor (zie suggesties in bijlage 3 en/of gebruik eigen stellingen). De leerlingen gaan bij de kleur staan van hun keuze, waarbij groen waar is en rood niet waar. Vertel dan wat het juiste antwoord is en laat de leerlingen aan het woord waarom ze dachten dat iets waar/niet waar was. Dit keer is er een kleine variant. Wie een fout antwoord kiest, valt af. Wie juist antwoordt, mag verder spelen. Zijn alle kinderen al afgevallen na enkele vragen? Start dan een nieuwe ronde waaraan iedereen weer mag deelnemen en stel de resterende vragen.

In de klas kan je ook de werkblaadjes nakijken en de juiste antwoorden aan de leerlingen geven.

Vergeet niet om je gemaakte foto's te delen met ons door Raakvlak en Sincfala te taggen in je berichten op sociale media en/of door ze op te sturen naar info@raakvlak.be.

Bijlage 1: Brief van Livia aan de klas

Benodigdheden: (neutraal) potje met zeezout en de brief van Livia (zie bijlage 1 en 2)

Tekst:

Salvete omnes! Hallo iedereen!

Mijn naam is Livia Salacia, maar iedereen noemt me gewoon Livia. Ik woon met mijn familie in de kustpolders in Ramskapelle in het jaar 200 na Christus. Mijn mama, papa, oma, broer en ik zijn Gallo-Romeinen. Misschien heb je al eens van ons gehoord?

Wij Gallo-Romeinen zijn niet zo anders. Wij houden van onze familie, van ons woonplatform met onze dieren en van goed eten en drinken. De reden waarom we hier ons huis hebben gebouwd is het 'witte goud'. Dit kostbare goedje is heel belangrijk voor ons. Heb je er al eens van gehoord? Ik heb wat voor jullie meegenomen. Als je durft proeven, zal je snel weten wat het is!

* Laat de leerlingen nu proeven van het zout. Laat ze raden wat het is. *

Ben je benieuwd naar waarom zout zo belangrijk is voor ons? Wil je graag weten hoe wij leefden 1800 jaar geleden? In museum Sincfala kom je het allemaal te weten aan de hand van leuke doe-opdrachten. Neem een foto in mijn kleren, ontdek de voorwerpen die we gebruiken, en bekijk een 360°-film van een dag uit mijn leven.

Zie ik jullie daar?

Di vos te incolumes custodiant! Moge de goden je bewaren.

Tot snel!

Livia

Salvete omnes! Hallo iedereen!

Mijn naam is Livia Salacia, maar iedereen noemt me gewoon Livia. Ik woon met mijn familie in de kustpolders in Ramskapelle in het jaar 200 na Christus. Mijn mama, papa, oma, broer en ik zijn Gallo-Romeinen. Misschien heb je al eens van ons gehoord?

Wij Gallo-Romeinen zijn niet zo anders. Wij houden van onze familie, van ons woonplatform met onze dieren en van goed eten en drinken. De reden waarom we hier ons huis hebben gebouwd is het 'witte goud'. Dit kostbare goedje is heel belangrijk voor ons. Heb je er al eens van gehoord? Ik heb wat voor jullie meegenomen. Als je durft proeven, zal je snel weten wat het is!

Ben je benieuwd naar waarom zout zo belangrijk is voor ons? Wil je graag weten hoe wij leefden 1800 jaar geleden? In museum Sincfala kom je het allemaal te weten aan de hand van leuke doe-opdrachten. Neem een foto in mijn kleren, ontdek de voorwerpen die we gebruiken, en bekijk een 360°-film van een dag uit mijn leven. Zie ik jullie daar?

Di vos te incolumes custodiant! Moge de goden je bewaren!

Tot snel!

Livia

Bijlage 2: Werkblaadjes

EXPO:

ROMEINEN IN DE ZWINSTREEK,

RAMSKAPELLE ANNO 200

Werkblaadjes

Salvete omnes! Hallo iedereen!

Mijn naam is Livia Salacia, maar iedereen noemt me gewoon Livia. Ik woon met mijn familie in de kustpolders in Ramskapelle in het jaar 200 na Christus. Mijn mama, papa, oma, broer en ik zijn Gallo-Romeinen. Misschien heb je al eens van ons gehoord?

Wij Gallo-Romeinen zijn niet zo anders. Wij houden van onze familie, van ons woonplatform met onze dieren en van goed eten en drinken. De reden waarom we hier ons huis hebben gebouwd is het 'witte goud'. Dit kostbare goedje is heel belangrijk voor ons. Heb je er al eens van gehoord? Ik heb wat voor jullie meegenomen. Als je durft proeven, zal je snel weten wat het is!

Ben je benieuwd naar waarom zout zo belangrijk is voor ons? Wil je graag weten hoe wij leefden 1800 jaar geleden? In museum Sincfala kom je het allemaal te weten aan de hand van leuke doe-opdrachten. Neem een foto in mijn kleren, ontdek de voorwerpen die we gebruiken, en bekijk een 360°-film van een dag uit mijn leven. Zie ik jullie daar?

Di vos te incolumes custodiant! Moge de goden je bewaren!

Tot snel!

Livia

Kennismaking

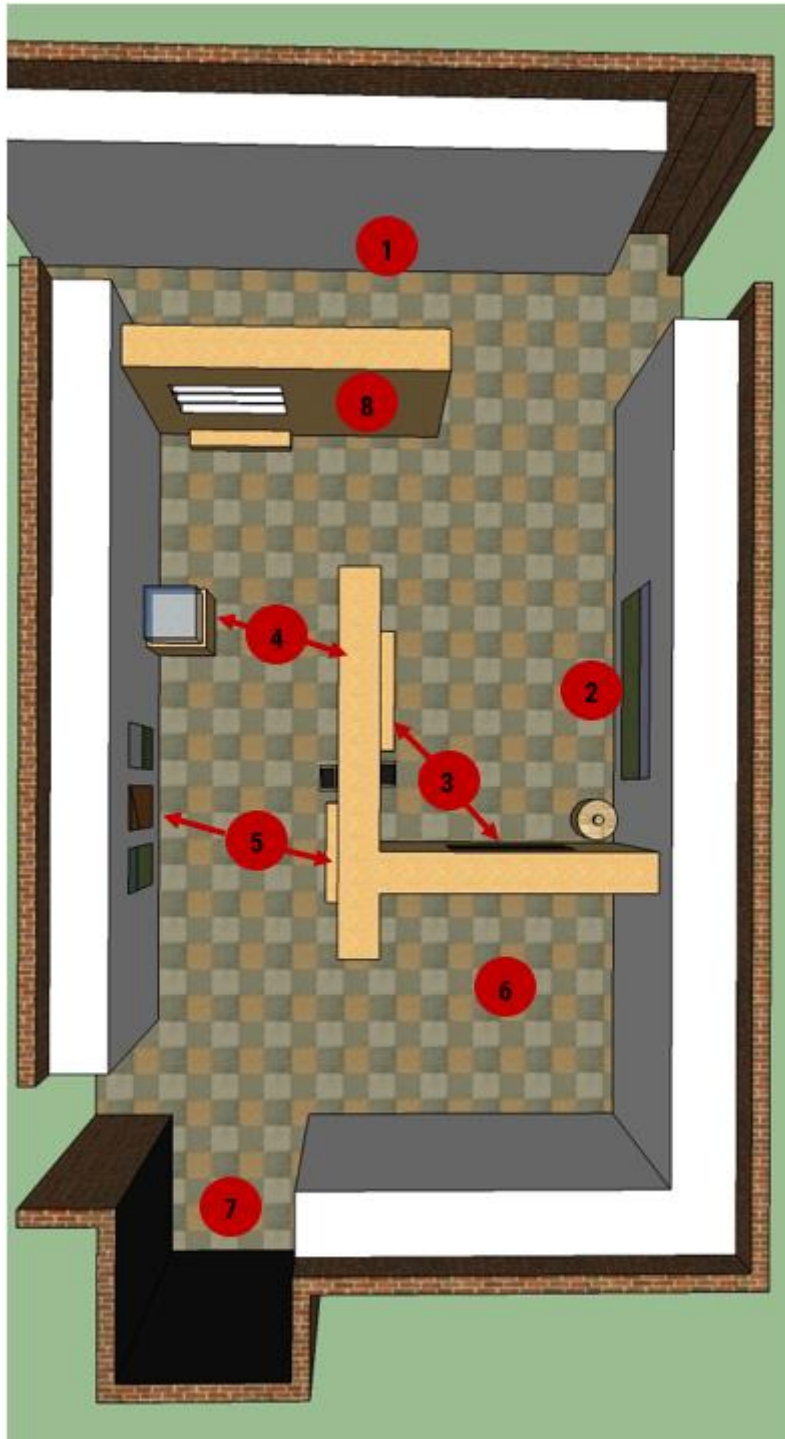
Ik kan niet wachten om jullie te tonen hoe wij Gallo-Romeinen leefden in het jaar 200 n. Chr. Ik, Livia Salacia, zal jullie rondleiden in Sincfala, museum van de Zwinstreek.

Wat vind je van mijn achternaam of *cognomen*? Het is Latijn en je spreekt hem zo uit: Sa - laa - si - ja. Kunnen jullie me een beetje over jullie zelf vertellen? Vul onderstaande tabel aan met je eigen gegevens.

Voornaam (praenomen)	Livia	
Achternaam (cognomen)	Salacia	
Woonplaats	Ramskapelle, Heistlaan	
Leeftijd	10 jaar	
Ik leef in het jaar...	200 n. Chr.	
Hobby's	Bordspelletjes spelen, mama helpen in de keuken, wol spinnen	

Introductie

Wil je me nog beter leren kennen? Verdeel de klas in groepjes en doe de acht verschillende opdrachten. Als je opdracht gedaan is, kan je doorschuiven naar de volgende stop. De locaties van de verschillende opdrachten kan je hieronder op het grondplan vinden.

Stop 1: Goden en de zee

Locatie: grote afbeelding van het hangertje aan de inkommuur

Als Gallo-Romein geloof ik in verschillende goden. Ze beschermen ons en maken een groot deel uit van ons dagelijks leven. We houden ervan om ze af te beelden en er verhalen over te vertellen. Omdat de zee en het zout van de zee zo belangrijk zijn voor ons, ben ik vernoemd naar Salacia, de godin van het zoute water. Ik ben er best wel trots op en hoop dat ze me altijd zal beschermen.

Kijk eens naar de grote afbeelding die aan de muur hangt. Het is de uitvergroting van de tekening op een hangertje dat deel uitmaakt van de paardentuigage van papa's paard. Wat denk jij dat erop staat?

Op het hangertje staat Cupido, de god van de liefde! Cupido heeft vleugels op zijn rug en een visnet in zijn handen. Hij surft op de rug van een dolfijn. Daarmee benadrukken we de controle over de zee. Op de andere kant van het hangertje staat een militaire overwinning afgebeeld.

Ik weet niet goed waarom papa dit hangertje heeft. Als we ergens naartoe gaan met het paard, hangt hij het heel trots als versiering aan het paardenhalter. Maar als ik ernaar vraag, doet hij er heel geheimzinnig over. Soms verzin ik verhalen over het hangertje. Dan fantaseer ik dat papa als belangrijke soldaat een grote overwinning heeft gehaald en als beloning mocht komen wonen in de polders in Ramskapelle. Het hangertje kreeg hij uit de handen van een hoge officier als dank voor zijn moed en vele jaren van trouwe dienst. Maar het échte verhaal, dat heeft hij me nog nooit verteld. Misschien wanneer ik ouder ben?

Opdracht: Waarom denk jij dat Livia's papa dit hangertje had? Fantaseer erop los en vertel daarna je verhaal aan de rest van je groep.

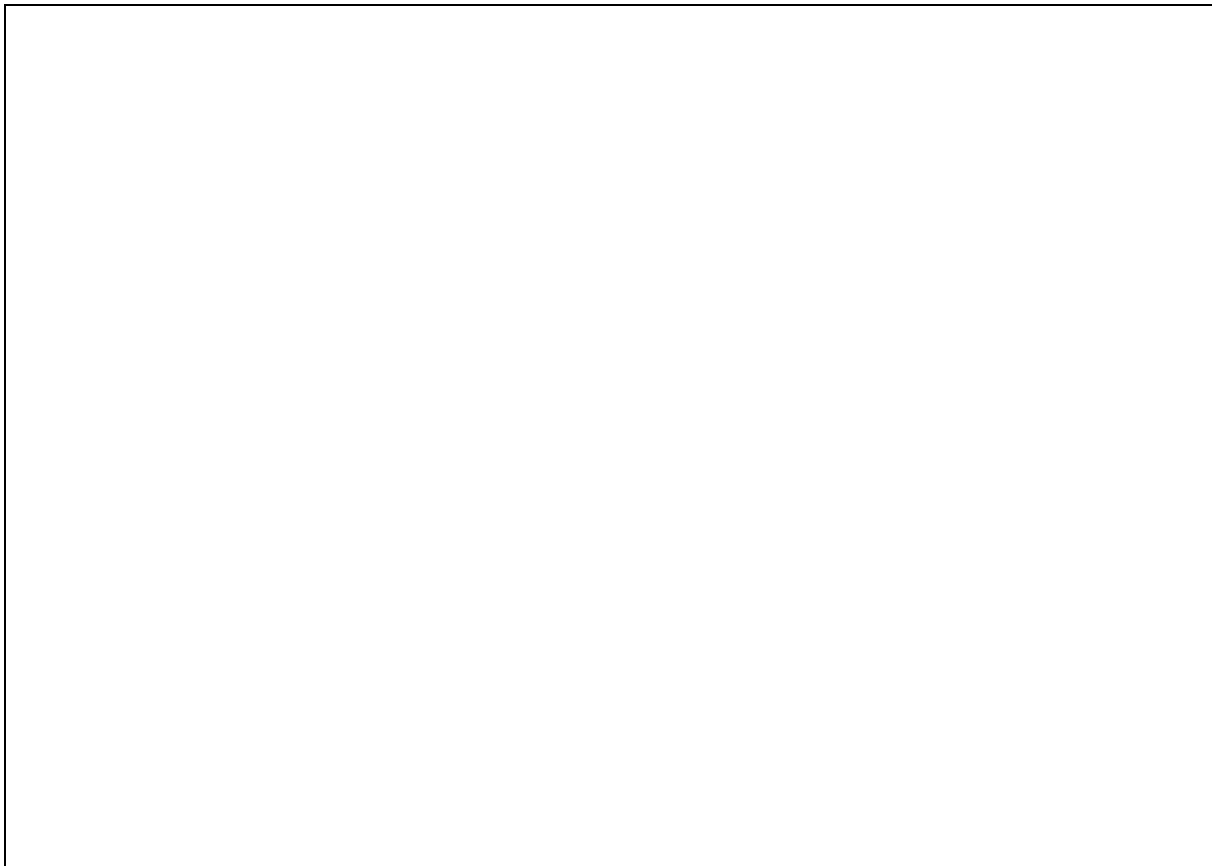
Stop 2: De Zwinstreek anno 200 n. Chr.

Locatie: reconstructietekening van de polders en aanraakscherm

Kijk eens naar die tekening aan de muur. Herken je het landschap? Elke dag staan grote delen ervan onder water. Het is een veranderlijk kustmoeras dat gevaarlijk is om in te leven. Je kijkt naar de Zwinstreek rond het jaar 200 n. Chr., het jaar waarin ik tien ben geworden.

Denk je dat wij Gallo-Romeinen een beetje gek zijn om hier te wonen? We hebben er nochtans hele goede redenen voor. Op deze locatie kunnen we de zee controleren, vis vangen, schelpen verzamelen en vooral: zout produceren. De kustlijn houden we in de gaten via wachttorens om op tijd vijandige schepen te spotten. Contact met het binnenland hebben we via boten die op de geulen varen.

Opdracht: Zie je die wachttorens bovenaan de tekening aan de grens met de zee? Dat is Sincfala, daar staan we nu. Kan je ook ons woonplatform in Ramskapelle vinden? Dat ligt helemaal rechts bovenaan. En zie je die boot die vaart op de geul? Dat is de boot van Brugge. Klik op het aanraakscherm op de boot en bekijk de plannen. Hoe denk jij dat de boot eruit zag? Maak hieronder een tekening en vergelijk het met de maquette van de boot in de vitrine.

Stop 3: Zoutzieden

Locatie: reconstructietekening van het zoutzieden, vitrine met objecten en aanraakscherm

Zout, het 'witte goud', is de reden waarom wij in Ramskapelle wonen. Zout geeft smaak aan ons eten en laat ons toe om voedsel lang te bewaren. Zonder zout zouden we hier niet kunnen overleven. Het witte goud is over heel het Romeinse Rijk erg gewild! Zout is zelfs zo kostbaar dat het loon van soldaten soms wordt uitbetaald in zout. Zo'n zoutrantsoen heet een *salarium*, daar komt ook het woord salaris vandaan! Op de tekening aan de muur kan je zien hoe we zout uit het zeewater halen. Dat doen we aan de hand van een techniek die 'zoutzieden' heet: het koken van zeewater in ovens. De resten van potjes die erbij gebruikt worden, kan je in de vitrine zien.

Opdracht: Zijn de onderstaande zinnen over zoutproductie juist of fout? Zoek de antwoorden op het aanraakscherm en de tekening.

- Een liter zeewater bevat ongeveer 5 g zout.
Juist Fout

- De potjes waarin zeewater in de ovens verdampt, worden briquetage aardewerk genoemd.
Juist Fout

- Bij de briquetage-techniek worden de aardewerkpotjes niet kapot geslagen.
Juist Fout

- Als brandstof voor de zoutovens gebruiken de Gallo-Romeinen hout.
Juist Fout

- Bij het verdampen van het zeewater komt er veel rook vrij.
Juist Fout

Stop 4: Wonen in de Zwinstreek

Locatie: reconstructietekening woonplatform, LEGO-model en aanraakscherm

Om te ontsnappen aan het water van de polders, bouwden we met blokken klei een groot woonplatform (of terp) om op te leven. We hebben weinig hout of bakstenen om huizen mee te bouwen, dus maakten we plaggenhutten. Dit zijn woningen waarvan de muren zijn opgebouwd uit klei- of veenplaggen. Lijkt het niet alsof onze huizen gegroeid zijn uit het gras? Al dat werk was een zwaar karwei, maar het was het waard. Nu kunnen we tenminste onze voeten droog houden! Wat ben ik trots op onze thuis.

Opdracht: Bekijk de reconstructietekening en het LEGO-model van het woonplatform goed. Zoek de juiste antwoorden op de volgende vragen:

- Welke drie voorwerpen werden als bouwoffers (deposities) begraven vóór de bouw van het woonplatform om de goden gunstig te stemmen?

Tip: Zoek onder de grond.

- 1.
- 2.
- 3.

- Welke dieren leefden er op het woonplatform?

- Hoeveel ton grond werd er gebruikt om het woonplatform te bouwen?

Stop 5: Leven op het woonplatform

Locatie: vitrine met objecten en drie grote reconstructietekeningen

Samen met onze dieren leiden we hier een goed leven. We komen niets te kort! Dankzij de controle van de polders en het zout, kunnen we mooie spulletjes kopen van over heel het Romeinse Rijk. Papa versiert het halter van ons paard met mooie hangertjes, oma speldt fijne *fibulae* (mantelspelden) op haar warme wollen mantel en mama draagt bij speciale gelegenheden prachtige glazen kralen die stralen als goud.

Opdracht: Bekijk goed de vitrine met archeologische voorwerpen en de drie grote tekeningen. Schrijf de letter van het archeologisch voorwerp in het bijhorende bolletje op de tekening hieronder.

A: Hoefijzer en paardenschedel

B: Fibulae (mantelspelden)

C: Hangertje

D: Hondenschedel

E: Melktand

F: Glazen kraaltjes met goudstof

Stop 6: Samen op de foto

Locatie: fotohoek

Benieuwd welke kleren wij dragen? Aan de kapstok hangen kleren en in de mandjes liggen wat voorwerpen. Papa en broer doen een broek aan met daarover een tuniek en een riem. Als het koud is doen ze nog een mantel aan. Mama, oma en ik doen een onderkleed en een bovenkleed aan. Ook wij dragen een mantel als het koud is. De mantels maken we met wol van onze schapen. Daarvoor gebruiken we de spintol die in het mandje ligt. We maken de mantels vast met *fibulae* of mantelspelden. Met het zwaard leert broer vechten en met het net vangt papa vissen voor onze vissaus.

Opdracht: Trek wat Gallo-Romeinse kleren aan, neem er enkele accessoires bij, zoek een leuke pose en ga op de foto! De foto kan je versturen via mail en afdrukken als herinnering aan jouw bezoek.

Stop 7: Een dag in het leven van Livia

Locatie: 360° film

Ken je dat gevoel, dat je niet kan wachten tot een bepaalde dag er is? Ik wacht al weken tot de boot weer komt! En vandaag is het eindelijk zo ver. De boot brengt wat eten, drinken en een nieuw paard voor papa. We hebben een drukke dag voor de boeg want vanavond maken we een feestmaal klaar.

Goed eten en drinken vinden we heel belangrijk, maar kruiden zijn erg duur. Om toch wat extra smaak aan ons eten te geven, gebruiken we vissaus of *garum*. Dat maken we van gefermenteerde vis en zout. Het klinkt misschien niet zo lekker, maar dat is het wel hoor! Niets is lekkerder dan mama's varkensvlees in vissaus. En vissaus is over heel het Romeinse Rijk erg populair.

Opdracht: Zet de VR-bril op en bekijk een dag uit het leven van Livia. Let goed op en omcirkel na afloop al het eten en drinken dat voorkomt in de film en door de Gallo-Romeinen werd gegeten.

Spek **Brood** **Zout**

Spuitwater

Chocolade

Watermeloen **Dadels**

Wijn **Appels** **Pizza**

Tuinboontjes **Varkensvlees in
vissaus** **Aardappels**

Koffie **Pannenkoeken**

Rijst **Ajuin** **Menapische
ham**

Stop 8: Scherven brengen geluk!

Locatie: vitrine met scherven en kaart van het Romeinse Rijk

Ai! Ik heb weer een beker laten vallen. Mama zal boos zijn. Het was net een heel mooi stuk in *terra sigilata*, dat is speciaal luxe aardewerk met een rode kleur. Nu blijven er alleen nog scherven van over. Overal gebruiken we aardewerk voor: olielampjes voor verlichting, kookpotten voor het bereiden van eten, kruiken en amforen voor het bewaren van eten en drinken en natuurlijk ook potjes om zout te verzamelen!

Aardewerk komt in heel veel kleuren, vormen en maten voor: rood, grijs, zwart, bekers, amforen, borden, groot, klein ... Het wordt allemaal gemaakt op een pottenbakkersschijf of met de hand, maar handgedraaid aardewerk hebben wij niet in huis. Mama vindt aardewerk dat gemaakt is op een pottenbakkersschijf veel mooier omdat het dichter aansluit bij het aardewerk in Rome. Ons aardewerk is afkomstig van overal in het Romeinse Rijk. Kijk maar eens naar de grote kaart aan de muur, daar staan de verschillende plaatsen op aangeduid. Ken jij de namen van al die plekken?

Opdracht: Op het woonplatform werden bijna 15.000 scherven gevonden, waaronder dit stuk waarop een leeuw en beren afgebeeld staan die vechten met een persoon. Kan jij deze scherf terugvinden tussen alle andere scherven in de vitrine? Van welke regio komt de scherf? Vind het bijhorende nummertje op de kaart en schrijf het juiste antwoord op.

Finis! Einde!

Salvete omnes! Hallo iedereen!

Ziezo. Door alle opdrachten te doen, weten jullie waarom zout zo belangrijk is voor mijn familie en hoe wij leefden 1800 jaar geleden tijdens de Romeinse periode.

Ik vond het een grote eer om jullie te begeleiden tijdens jullie museumbezoek. Hopelijk komen jullie me snel weer bezoeken?

*Di vos te incolumes custudiant! Moge de goden je bewaren!
Vale! Vaarwel!*

*Vele groetjes,
Livia Salacia*

Bijlage 2: Overzicht relevante eindtermen

A. ICT

De leerlingen...

1. Hebben een positieve houding tegenover ICT en zijn bereid ICT te gebruiken om hen te ondersteunen bij het leren.
2. Gebruiken ICT op een veilige, verantwoorde en doelmatige manier.
4. Kunnen zelfstandig leren in een door ICT ondersteunde leeromgeving.
6. Kunnen met behulp van ICT voor hen bestemde digitale informatie opzoeken, verwerken en bewaren.

B. Leren leren

De leerlingen...

1. Kunnen losse gegevens verwerven en gebruiken door ze betekenis te geven en te memoriseren.
2. Kunnen op systematische wijze verschillende informatiebronnen op hun niveau zelfstandig gebruiken.
3. Kunnen op systematische wijze samenhangende informatie (ook andere dan teksten) verwerven en gebruiken.
4. Kunnen eenvoudige problemen op systematische en inzichtelijke wijze oplossen.
5. Kunnen op hun niveau leren met (houdingen en overtuigingen): nauwkeurigheid, efficiëntie, wil tot zelfstandigheid, voldoende zelfvertrouwen, voldoende weerbaarheid, houding van openheid, en kritische zin.

B. Lichamelijke opvoeding

De leerlingen...

- 2.2. (verantwoord en veilig bewegen) Kunnen veiligheidsafspraken naleven.
- 3.6. (**attitude** – zelfconcept en het sociaal functioneren) Zien ongecontroleerde en ongewenste uitingen bij zichzelf in en zetten ze recht.

C. Mens en maatschappij

De leerlingen...

- 1.1. (**attitude** – Mens: ik en mezelf) Drukken in een niet-conflict geladen situatie eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uit.
- 1.7. (**attitude** – Mens: ik en de anderen in groep) Hebben aandacht voor de onuitgesproken regels die de interacties binnen een groep typeren en zijn bereid er rekening mee te houden.
- 3.7. (Tijd – Historische tijd) Kennen de grote periodes uit de geschiedenis en ze kunnen duidelijke historische elementen in hun omgeving en belangrijke historische figuren en gebeurtenissen waarmee ze kennis maken, situeren in de juiste tijdsperiode aan de hand van een tijdband.
- 3.9. (**attitude** – Tijd – Historische tijd) Tonen belangstelling voor het verleden, heden en de toekomst, hier en elders.
- 3.10. (**attitude** – Algemene vaardigheden tijd) Beseffen dat er een onderscheid is tussen een mening over een historisch feit en het feit zelf.
- 5.1. (Brongebruik) Kunnen op hun niveau verschillende informatiebronnen raadplegen.

E. Muzische vorming

De leerlingen...

- 1.6. (Muzische vorming – Beeld) Tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven.
- 3.3. (Muzische vorming – Drama) Geconcentreerd luisteren naar een gesproken tekst (verteld of voorgelezen) en die mondeling, schriftelijk, beeldend of dramatisch weergeven.
- 6.4. (**attitude** – Muzische vorming) Vertrouwen op hun eigen expressiemogelijkheden en durven hun creatieve uitingen tonen.
- 6.5. (**attitude** – Muzische vorming) Respect betonen voor uitingen van leeftijdgenoten, behorend tot eigen en andere culturen.

F. Nederlands

De leerlingen...

- 1.1. (Luisteren) Kunnen (verwerkingsniveau = beschrijven) de informatie achterhalen in een voor hen bestemde mededeling met betrekking tot het school- en klasgebeuren.
- 1.5. (Luisteren) Kunnen (verwerkingsniveau = structureren) de informatie op een persoonlijke en overzichtelijke wijze ordenen bij een uiteenzetting of instructie van de leerkracht.
- 1.6. (Luisteren) Kunnen (verwerkingsniveau = structureren) de informatie op een persoonlijke en overzichtelijke wijze ordenen bij een voor hen bestemde instructie voor een buitenschoolse situatie.
- 1.8. (Luisteren) Kunnen (verwerkingsniveau = beoordelen) op basis van, hetzij de eigen mening, hetzij informatie uit andere bronnen, de informatie beoordelen die voorkomt in een discussie met bekende leeftijdgenoten.
- 1.9. (Luisteren) Kunnen (verwerkingsniveau = beoordelen) op basis van, hetzij de eigen mening, hetzij informatie uit andere bronnen, de informatie beoordelen die voorkomt in een gesprek met bekende leeftijdgenoten.
- 2.2. (Spreken) Kunnen (verwerkingsniveau = structureren) het gepaste taalregister hanteren als ze aan iemand informatie vragen.
- 2.5. (Spreken) Kunnen (verwerkingsniveau = structureren) het gepaste taalregister hanteren als ze vragen van de leerkracht in verband met een behandeld onderwerp beantwoorden.
- 3.1. (Lezen) Kunnen (verwerkingsniveau = beschrijven) de informatie achterhalen in voor hen bestemde instructies voor handelingen van gevarieerde aard.
- 3.4. (Lezen) Kunnen (verwerkingsniveau = structureren) de informatie ordenen die voorkomt in voor hen bestemde school- en studieteksten en instructies bij schoolopdrachten.

3.6. (Lezen) Kunnen (verwerkingsniveau = beoordelen) op basis van, hetzij de eigen mening, hetzij informatie uit andere bronnen, informatie beoordelen die voorkomt in verschillende voor hen bestemde brieven of uitnodigingen.

4.6. (Schrijven) Kunnen (verwerkingsniveau = structureren) schriftelijk antwoorden op vragen over verwerkte inhoud.

4.7. (Schrijven) Kunnen voor het realiseren van bovenstaande eindtermen bovendien:

- hun teksten verzorgen rekening houdende met handschrift en lay-out
- spellingsafspraken en -regels toepassen in verband met het schrijven van
 - woorden met vast woordbeeld:
klankzuivere woorden
hoogfrequente niet-klankzuivere woorden
 - woorden met veranderlijk woordbeeld (regelwoorden):
werkwoorden
klinker in open/gesloten lettergreep
verdubbeling medeklinker
niet-klankzuivere eindletter
 - hoofdletters
 - interpunctietekens . , ? ! :

5.3. De leerlingen kunnen bij de eindtermen luisteren, lezen, spreken en schrijven de volgende strategieën inzetten: tijdens het luisteren, lezen, spreken en schrijven hun aandacht behouden voor het bereiken van het doel.

G. Sociale vaardigheden

De leerlingen...

- 1.2. Kunnen in omgang met anderen respect en waardering opbrengen.
- 1.3. Kunnen zorg opbrengen voor iets of iemand anders.
- 1.4. Kunnen hulp vragen en zich laten helpen.
- 1.5. Kunnen bij groepstaken leiding geven en onder leiding van een medeleerling meewerken.
- 1.6. Kunnen kritisch zijn en een eigen mening formuleren.

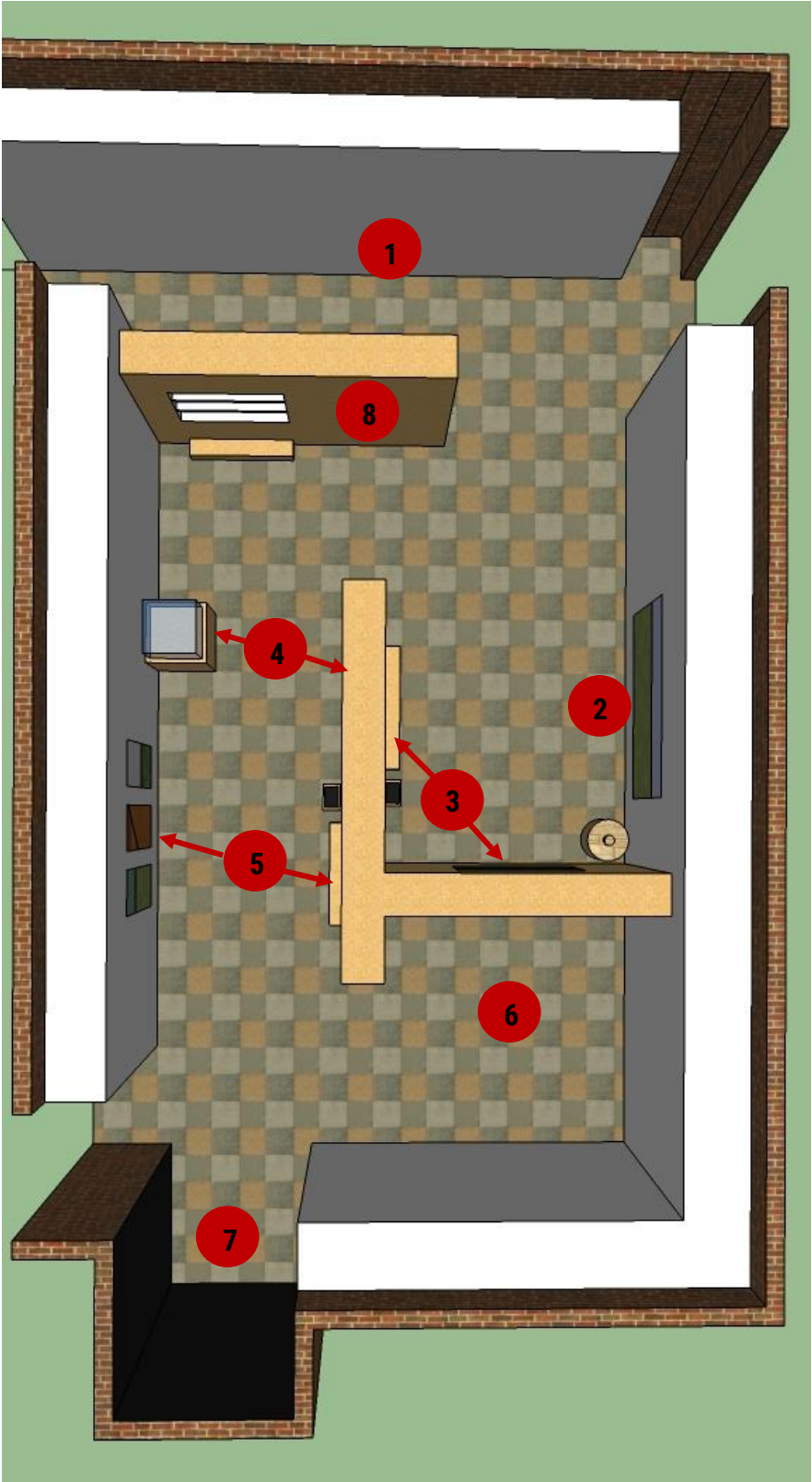
2. Kunnen in functionele situaties een aantal verbale en niet-verbale gespreksconventies naleven.
3. Kunnen samenwerken met anderen, zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine.

H. Wetenschappen en techniek

De leerlingen...

- 1.12. (Natuur – Levende en niet-levende natuur) Kunnen het verband illustreren tussen de leefgewoonten van mensen en het klimaat waarin ze leven.
- 2.17. (Techniek en samenleving) Kunnen illustreren dat techniek en samenleving elkaar beïnvloeden.

Bijlage 3: grondplan tentoonstellingsruimte met locaties van de opdrachten

Bijlage 4: Voorbeeldvragen stellingenspel (nabespreking)

- Tijdens de Romeinse periode leefden er enkel tijdens de zomer mensen aan de kust.
Niet waar. De opgraving van het woonplatform bewijst dat mensen het hele jaar door leefden aan de kust.
- Livia en haar familie leefden 500 jaar geleden tijdens de Romeinse periode.
Niet waar. Livia en haar familie woonden 1800 jaar geleden in Ramskapelle tijdens de Romeinse periode.
- De familie van Livia was rijk.
Waar. Dit werd weerspiegeld in de vele importgoederen en luxeproducten.
- Zout was tijdens de Romeinse periode evenveel waard als geld.
Waar. Zout was een erg kostbaar goedje. Soms werd het zelfs gebruikt om soldaten te betalen in de plaats van munten. Ons woord salaris komt van het Latijnse woord voor zoutrantsoen (*salarium*).
- Het hangertje in de expo werd door Livia gebruikt als ketting.
Niet waar. Het hangertje met de cupido was decoratie op de paardentuigage (het halter) van het paard van Livia's papa.
- Wanneer de familie van Livia eten nodig heeft, gaan ze naar de supermarkt.
Niet waar. Livia en haar familie houden schapen, vangen vissen en kweken groenten in de tuin zoals tuinboontjes. Waar ze zelf niet voor kunnen zorgen (bijvoorbeeld wijn), wordt geïmporteerd via de boot.
- Onder het huis van Livia was een paardenschedel begraven.
Waar. Onder het huis waren drie bouwoffers begraven: een paardenschedel, een hondenschedel en een mooie beker. De offers dienden om de goden gunstig te stemmen.
- Op het hangertje van het paard staat een vogel op een walvis afgebeeld.
Niet waar. Op het hangertje staat een gevleugelde cupido die op een dolfijn surft en een visnet uitgooit. Dit motief duidt op de controle van de zee.
- Om het woonplatform te bouwen, werd 600 ton grond verplaatst.
Waar. Het woonplatform of de terp waarop Livia en haar familie wonen is kunstmatig opgebouwd uit blokken polderklei. De terp is 40 m x 40 m en 1 m hoog.
- Op het woonplatform werd geen handgevormd aardewerk gevonden.
Waar. Al het aardewerk werd gemaakt op een draaischijf. Dit is opvallend en duidt op de grote Romeinse invloed op de familie van Livia.

Bijlage 5: antwoorden bij de werkblaadjes

Stop 1: Goden en de zee

Kijk eens naar de grote afbeelding die aan de muur hangt. Het is de uitvergroting van de tekening op een hangertje dat deel uitmaakt van de paardentuigage van papa's paard. Wat denk jij dat erop staat?

De leerling schrijft hier zijn/haar persoonlijke mening. Er is geen 'juist' antwoord.

Opdracht: Waarom denk jij dat Livia's papa dit hangertje had? Fantaseer erop los en vertel daarna je verhaal aan de rest van je groep.

De leerling schrijft hier zijn/haar eigen verhaal over de herkomst van het hangertje. Er is geen 'juist' antwoord.

Stop 2: De Zwinstreek anno 200 n. Chr.

Opdracht: Zie je die wachttorens bovenaan de tekening aan de grens met de zee? Dat is Sincfala, daar staan we nu. Kan je ook ons woonplatform in Ramskapelle vinden? Dat ligt helemaal rechts bovenaan. En zie je die boot die vaart op de geul? Dat is de boot van Brugge. Klik op het aanraakscherm op de boot en bekijk de plannen. Hoe denk jij dat de boot eruit zag? Maak hieronder een tekening en vergelijk het met de maquette van de boot in de vitrine.

De leerling tekent een eigen interpretatie van de boot van Brugge. Er is geen 'juist' antwoord.

Stop 3: Zoutzieden

Opdracht: Zijn de onderstaande zinnen over zoutproductie juist of fout? Zoek de antwoorden op het aanraakscherm en de tekening.

- Een liter zeewater bevat ongeveer 5 g zout.
Juist
- De potjes waarin zeewater in de ovens verdampt, worden briquetage aardewerk genoemd.
Juist
- Bij de briquetage-techniek worden de aardewerkpotjes niet kapot geslagen.
Fout (de potjes worden wel kapot geslagen)
- Als brandstof voor de zoutovens gebruiken de Gallo-Romeinen hout.
Fout (ze gebruikten turf of veen)

- Bij het verdampen van het zeewater komt er veel rook vrij.

Juist

Stop 4: Wonen in de Zwinstreek

Opdracht: Bekijk de reconstructietekening en het LEGO-model van het woonplatform goed. Zoek op het aanraakscherm de juiste antwoorden op de volgende vragen:

- Welke drie voorwerpen werden als bouwoffers (deposities) begraven vóór de bouw van het woonplatform om de goden gunstig te stemmen?

Tip: Zoek onder de grond.

1. Een paardenschedel

2. Een hondenschedel

3. Een aardewerken potje (*terra nigra*)

- Welke dieren leefden er op het woonplatform?

Paarden, schapen/geiten en een hond.

- Hoeveel ton grond werd er gebruikt om het woonplatform te bouwen?

600 ton grond.

Stop 5: Leven op het woonplatform

Opdracht: Bekijk goed de vitrine met archeologische voorwerpen en de drie grote tekeningen. Schrijf de letter van het archeologisch voorwerp in het bijhorende bolletje op de tekening hieronder.

A: Hoefijzer en paardenschedel

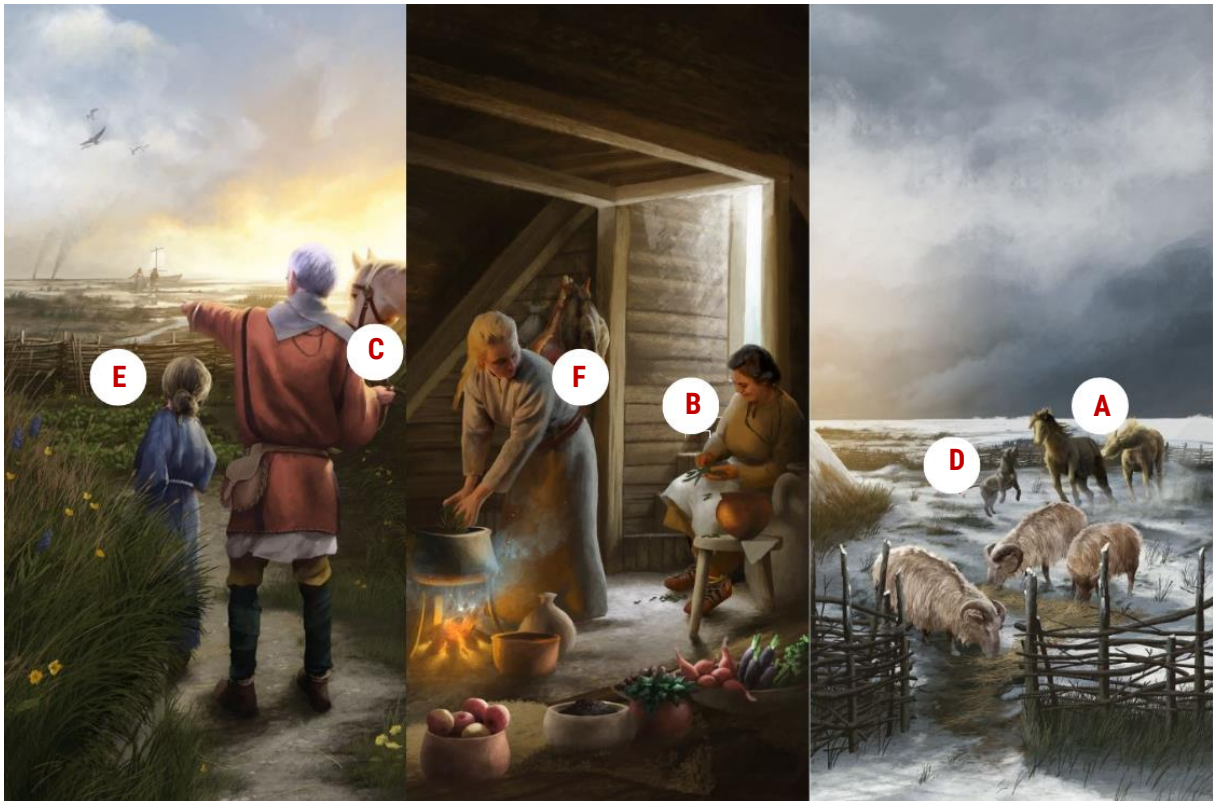
B: Fibulae (mantelspelden)

C: Hangertje

D: Hondenschedel

E: Melktand

F: Glazen kraaltjes met goudstof

Stop 6: Samen op de foto

Opdracht: Trek wat Gallo-Romeinse kleren aan, neem er enkele accessoires bij, zoek een leuke pose en ga op de foto! De foto kan je versturen via mail en afdrukken als herinnering aan jouw bezoek.

De leerlingen gaan op de foto. Er is geen 'juist' antwoord.

Stop 7: Een dag in het leven van Livia

Opdracht: Zet de VR-bril op en bekijk een dag uit mijn leven. Let goed op en omcirkel na afloop al het eten en drinken dat voorkomt in de film en door de Gallo-Romeinen werd gegeten.

Het eten en drinken dat voorkomt in de film zijn: spek, brood, zout, dadels, wijn, appels, tuinboontjes, varkensvlees in vissaus, ajuin en Menapische ham.

Stop 8: Scherven brengen geluk!

Opdracht: Op het woonplatform werden bijna 15.000 scherven gevonden, waaronder dit stuk waarop een leeuw en beren afgebeeld staan die vechten met een persoon. Kan jij deze scherf

terugvinden tussen alle andere scherven in de vitrine? Van welke regio komt de scherf? Zoek het nummertje op de kaart en schrijf het juiste antwoord op.

De leerlingen zoeken de scherf in de vitrine.

De scherf komt uit Oost-Gallië of Germania; nummer I op de kaart.